

SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN BULGARIA

Venelin Terziev

Corresponding Member of the Russian Academy of Natural History,
Professor, Eng., D.Sc. (National Security), D.Sc. (Economics), D.Sc. (Social Activities), Ph.D.,
Russian Academy of Natural History, Moscow, Russia
Vasil Levski National Military University, Veliko Tarnovo, Bulgaria
University of Rousse, Rousse, Bulgaria, terziev@skmat.com

Marin Georgiev

National Military University, Veliko Tarnovo, Bulgaria, clementon@abv.bg

Abstract: The social policy of a country is a set of specific activities aimed at regulating the social relations between different in their social status subjects. This approach to clarifying social policy is also called functional and essentially addresses social policy as an activity to regulate the relationship of equality or inequality in society. It provides an opportunity to look for inequalities in the economic positions of individuals in relation to ownership, labor and working conditions, distribution of income and consumption, social security and health, to look for the sources of these inequalities and their social justification or undue application. The modern state takes on social functions that seek to regulate imbalances, to protect weak social positions and prevent the disintegration of the social system. It regulates the processes in society by harmonizing interests and opposing marginalization. Every modern country develops social activities that reflect the specifics of a particular society, correspond to its economic, political and cultural status. They are the result of political decisions aimed at directing and regulating the process of adaptation of the national society to the transformations of the market environment. Social policy is at the heart of the development and governance of each country. Despite the fact that too many factors and problems affect it, it largely determines the physical and mental state of the population as well as the relationships and interrelationships between people. On the other hand, social policy allows for a more global study and solving of vital social problems of civil society. On the basis of the programs and actions of political parties and state bodies, the guidelines for the development of society are outlined. Social policy should be seen as an activity to regulate the relationship of equality or inequality between different individuals and social groups in society. Its importance is determined by the possibility of establishing on the basis of the complex approach: the economic positions of the different social groups and individuals, by determining the differences between them in terms of income, consumption, working conditions, health, etc. ; to explain the causes of inequality; to look for concrete and specific measures to overcome the emerging social disparities.

Keywords: social assistance, social entrepreneurship, social policy.

ПОДКРЕПА ЗА РАЗВИТИЕ НА СОЦИАЛНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В БЪЛГАРИЯ

Венелин Терзиев

Член-кореспондент на Руската академия по естествознание, професор,
доктор на икономическите науки, доктор на науките (Национална сигурност), доктор на науките
Социални дейности

Русенски университет „Ангел Кънчев”, Русе, България
Национален военен университет „Васил Левски”, Велико Търново, България
Руска академия по естествознание, Москва, Русия, terziev@skmat.com

Марин Георгиев

Национален военен университет „Васил Левски“, Велико Търново, България, clementon@abv.bg

Резюме: Социалната политика на дадена държава е съвкупност от специфични дейности, които целят да регулират социалните отношения между различни по своето социално положение субекти. Този подход към изясняването на социалната политика, разглежда социалната политика като дейност за регулиране на отношенията на равенство или неравенство в обществото. Той дава възможност да се търсят неравенства в икономическите позиции на индивидите във връзка със собствеността, труда и условията за труд, разпределението на доходите и потреблението, социалното осигуряване и здравеопазването, да се търсят източниците за тези неравенства и тяхната социална оправданост или неоправданост.

Съвременната държава поема социални функции, чрез които се стреми да регулира дисбалансите, да защитава слабите социални позиции и да не позволява разпадането на обществената система. Тя регулира процесите в обществото, като хармонизира интересите и се противопоставя на маргинализацията. Всяка модерна държава развива социални дейности, които отразяват особеностите на конкретното общество, съответстват на неговото икономическо, политическо и културно състояние. Плод са на политически решения, целящи да насочват и регулират процеса на адаптация на националното общество към трансформациите на пазарната среда. Социалната политика стои в основата на развитието и управлението на всяка страна. Независимо от това, че върху нея оказват влияние твърде голям брой фактори и проблеми, то тя до голяма степен определя физическото и психичното състояние на населението, както и взаимоотношенията и взаимовръзките между хората. От друга страна, социалната политика дава възможност за по-глобално изучаване и решаване на жизнено важни социални проблеми на гражданското общество. На базата на програмите и действията на политическите партии и на държавните органи се очертават насоките за развитие на обществото. Социалната политика следва да се разглежда като дейност за регулиране отношенията на равенство или неравенство между различните индивиди и социални групи в обществото. Нейното значение се определя от възможността на базата на комплексния подход да се установят: икономически позиции на различните социални групи и индивиди, като се определят различията между тях по отношение на доходи, потребление, условия на труд, здравеопазване и др; да се разкрият причините за неравенството; да се търсят конкретни и специфични мерки за преодоляване на възникналите социални различия.

Ключови думи: социално подпомагане, социалното предприемачество, социална политика.

ВЪВЕДЕНИЕ

Едно от предимствата на социалната икономика е самостоятелното осигуряване на материалния ресурс, за което се ползват източници и резерви, до които държавата няма достъп. Мобилизацията на недвижимо и движимо имущество, което е лична собственост на доброволците в процеса е предпоставка за пазарна гъвкавост. В резултат се избягват тежки бюрократични процедури, политически зависимости, финансови съперничества, способни да провалят дори начинания с национален приоритет и преди всичко се печели време.

Независимо от феноменалния потенциал на самостоятелното материално обезпечаване, социалната политика на държавата не бива да изпуска от ползрението си материалните потребности на социалната икономика и при възможност своевременно да заделя такъв ресурс, който би се оказал от решаващо значение най-вече за запазване и развитие на заетостта, особено в периоди на криза. Като правило социалният и икономически ефект от влагането на единица такъв ресурс е изключително голям.

ПОДКРЕПА ЗА РАЗВИТИЕ НА СОЦИАЛНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В БЪЛГАРИЯ [1-16]

Подобно на материалния, така и осигуряването на финансовият ресурс при субектите на социалната икономика принципно се осигурява на доброволни начала от участниците, което им осигурява сигурност и гъвкавост поради отсъствието на бюрократични спънки. Сериозен проблем при самостоятелното финансиране е оскъдният потенциал.

И в този аспект, социалната политика на държавата предполага разнообразни подходи за финансово подпомагане на сектора, чрез:

- Схеми за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ за създаване и развитие на социални предприятия и на социални платформи;

- Данъчни облекчения – разширяване на обхвата на действащите преференции за всички социални предприятия, при строг контрол за характера на дейност на социалните предприятия;
- Нови данъчни преференции за социалните предприятия;
- Държавни субсидии, допустими по Регламента за блоково изключване на определени държавни помощи;
- Достъп до кредитиране;
- Определяне на допълнителни специфични критерии в полза на предприятията от сферата на социалната икономика при тяхно участие в процедури за получаване на обществени поръчки, тъй като по своята същност те не са равностойни с капиталовите сдружения.
- Стимулиране на дарителството в полза на социалната икономика чрез данъчни преференции за дарителите;
- Търсене на възможности за използване на програмен период 2014-2020 за планиране и осигуряване на средства за осъществяване на националните и местни политики.

Значимо допълнение на този ресурс е възможно по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” и ОП “Конкурентноспособност” за периодите 2007-2013 и 2014-2020 г., в частност по ОП „РЧР”:

Приоритет 5 „Социално включване и насърчаване на социалната икономика”:

Приоритет 5.1. Подкрепа на социалната икономика. Целта е да се стимулират инициативи в сферата на социалната икономика и инвестиции в социален капитал, чрез подкрепа за развитието на социалното предприемачество като възможност за подобряване качеството на живот на лица от рискови групи и преодоляване на социалната им изолация. Предстои отварянето на две нови операции - „Нови възможности” - настоящата операция цели да подкрепи процеса на развитие на социалната икономика и създаване на социален капитал чрез подкрепа на общините за осигуряване на заетост и активност на лица от рискови групи; „Шанс за всички” - схемата цели оказване на подкрепа за социалното включване на хора с увреждания чрез подкрепа за специализирани предприятия и кооперации за хора с увреждания за предоставяне на обучения за придобиване или повишаване на професионална квалификация и осигуряване на заетост за хора с увреждания.

Приоритет 5.2. Социални услуги за превенция на социалното изключване и преодоляване на неговите последици. Целта е разширяване на възможностите за подобряване качеството на живот на хората от уязвимите групи и/или техните семейства, като се насърчат равните възможности на уязвимите групи и се разшири обемът, многообразието и целенасочеността на социалните услуги, предоставяни в общността и в специализираните институции.

Приоритет 1. „Насърчаване на икономическата активност и развитие на пазар на труда, насърчаващ включването”:

Приоритет 1.1. „Интегриране на уязвимите групи на пазара на труда, операция „Обучение и адаптация”, насочена към ресоциализация на лицата, изтърпяващи наказание, лишаване от свобода.

Ресурсите, които предопределят развитието на социалната икономика и нейните компоненти имат различни функции и ефект. Политическият ресурс се явява като обобщение и регулатор на другите ресурси, а финансовият предопределя тяхното физическо действие.

На централно държавно равнище: Държавата наблюдава състоянието и развитието в социалната икономика и чрез своите компетентни институции и експерти, предимно чрез действащите системи за социална защита, подпомага субектите в социалната икономика за поддържане на тяхната дееспособност и териториално покритие адекватно на степента на безработица и социално изключване.

По презумпция ресурсите на субектите в социалната икономика се обезпечават самостоятелно, като се ползва личният материален, финансов и трудов принос на участниците в дейностите. В зависимост от текущи или перспективни обществено-политически съображения, правителството предоставя на определени субекти в социалната икономика целево: човешки ресурс (чрез трудово посредничество, чрез образователни и обучителни мерки); материален ресурс, което включва също предоставяне на сграден фонд и комунално обслужване; финансов ресурс.

Тъй като финансовият ресурс е в състояние да замести или да генерира другите ресурси, както Европейската комисия, така и националните правителства възприемат специфичен възглед по отношение на отпускането на парични средства за социалната икономика поради следните основания:

- размерът на такава субсидия е много малък по мащаб в сравнение с държавните бюджети;

- възвращаемостта като специфичен продукт и като стабилизиращ ефект е обикновено много висока;

- моралният и мобилизиращ ефект е висок и незаменяем по същество.

Регламентът за блоково изключване „de minimis“ позволява на държавите-членки да отпускат до 200 000 евро на определени компании, включително действащи и в сферата на социалната икономика, без каквито и да е формалности. През 2008 г. Комисията приема Общия Регламент за блоково изключване ((ЕС) № 800/2008), позволяващ на държавите-членки да отпускат голям брой категории помощ (за обучение, заетост, малки и средни предприятия, закрила на околната среда и др.) без предварително уведомяване на Комисията. В контекста на финансовата криза, Комисията приема временна рамка, позволяваща на държавите-членки да отпускат допълнителна помощ, с оглед осигуряването на достъп до финансиране. Всички тези категории помощ могат да бъдат особено полезни за социалните предприятия и могат да бъдат отпуснати без или с много малко административни формалности.

Държавата провежда последователна социална политика, съобразена с естеството на социалната икономика и действащите в нея субекти, насочена към стабилизиране на социалните резултати, които те постигат, за което ще въвежда процедурни, данъчни, а при хора с увреждания и инфраструктурни облекчения.

На местно равнище: Компетентният държавен орган, натоварен с приложението на Националната концепция за социална икономика, провежда държавната политика в сферата на социалната икономика на териториален принцип чрез националната мрежа на изпълнителните агенции и местната власт.

На равнище на социалния диалог - признаване като социален партньор: Социалната икономика като елемент от социалния диалог е понятие, разбираемо и приемливо от действащите социални партньори с оглед предмета на социалния диалог и възможностите на социалната икономика да дава пример с разрешаването на социални противоречия предвид функционирането едновременно като работодател, работник, инвеститор и собственик на предприятията.

На европейско равнище, Европейският център на предприятията с държавно участие и на предприятията от общ икономически интерес (СЕЕР) (<http://www.ceer.eu/>) е признат от Европейската комисия за представителна асоциация на работодатели в Европейския социален диалог. Като социален партньор СЕЕР представлява интересите на членовете си, сред които са и социални предприятия пред европейските институции, консултира се от Европейската комисия относно проекти на законодателни актове. СЕЕР делегира свои представители и наблюдатели в комитети и консултативни органи на европейските институции и така е в състояние да защитава интересите на своите членове.

На основата на принципа на субсидиарността, държавите-членки могат да прилагат този модел в националния социален диалог. Европейският парламент (А6-0015/2009) подкрепя необходимостта от признаване на съставните елементи на социалната икономика в европейския секторен и междусекторен социален диалог и изисква, както Комисията, така и държавите-членки да насърчават процеса на включване на действащите субекти на социалната икономика в тристранните консултации по всички трудово-правни и осигурителни въпроси.

Секторът на социалната икономика се развива благодарение на подготвени кадри. В тази връзка е приета и Резолюцията на Европейския парламент от 20 май 2010 г. относно ново партньорство за модернизиранието на университетите – за диалог между университетите и бизнеса, в която ЕП :

- „46. Отново напомня, че търговското предприемачество под различните му форми следва да се разглежда като една от професионалните алтернативи за младите абсолвенти и че е необходимо институциите за висше образование да предоставят на своите студенти задълбочени знания за всички форми на предприемачество, включително за социалната и солидарна икономика, като ги насърчава, например, да основават свои собствени дружества”;

- „72. Насърчава Комисията да продължи да подпомага диалога на национално, местно и регионално ниво с акцент върху най-добрите практики и да гарантира, че този диалог включва всички заинтересовани страни (напр. социалните партньори) и всички форми на предприятия (МСП, предприятия от социалната и солидарната икономика и т.н.), както и представители на трети страни (НПО и т.н.), с оглед на това да се подчертае икономическата и социална добавена стойност на сътрудничеството между двата свята на университета и на бизнеса”.

Отношението и реакциите на академичните и изследователските среди в България са адекватни по време и по същество на стоящата на дневен ред необходимост България да се впише в този аспект на европейския процес на социално включване.

Обучението по социално предприемачество е една от добрите иновации във висшето образование. Но съществуващите професии в момента не отразяват в необходимата степен специфичната същност и съдържание на социалното предприемачество. Дискутира се необходимостта да бъде регламентирана професията социален предприемач.

Типове организации и бизнес консултантски услуги, предлагани на социалните предприемачи: С предоставяне на възможности за усвояване на Европейските фондове чрез оперативните програми в България се наблюдава ръст на организации и физически лица, предоставящи консултантски услуги. Интересът към получаване на безвъзмездна финансова помощ и слабото познаване и развитие на социалното предприемачество води до фокус на предоставяните консултантски услуги към подготовка на проектни предложения според наличните към дадения момент опции. Липсват дългосрочни стратегии и ясна визия за постигане на устойчивост в дейностите.

Разнообразието от консултантски услуги е породено от нуждите на различните сектори и засега няма единен регистър на консултантите и консултантските организации, но се правят предложения да бъдат създадени такива регистри.

Обикновено бизнес консултантските услуги, предлагани на българския пазар, са ориентирани към проучване за финансиране, подготовка на проекти, управление на проекти, проектантски услуги, юридически услуги и др. Към тях могат да се добавят и бизнес анализи и бизнес развитие, бизнес софтуер, отчети и контрол. В последно време се развиват: мениджърско обучение, бизнес преговори, ERP избор, тим билдинг, подбор на персонал, ИТ консултиране и т.н.

Подкрепящи структури за развитието на социалното предприемачество: За начало на развитие на социалните предприятия в България може да се счита 2002 г., когато Каунтърпарт Инт. – България започва реализацията на програма за създаване и подкрепа на социални предприятия с финансиране от Американската агенция за международно развитие. Това е първото целенасочено използване и въвеждане на термина „социално предприятие” в публичното пространство в България, което предизвиква интерес сред нестопанските организации и местните общности. В рамките на програмата и в периода 2002 – 2006 година са проведени кампании за популяризация на социалното предприятия, като механизъм за социално включване, заетост на групи в неравностойно положение и стратегическа възможност за повишаване на капацитета на доставчиците на социални услуги. Едновременно с това след провеждане на два конкурса за нестопански организации, бяха избрани 45 организации от 17 общности, които участват в обученията и получават техническа помощ и финансиране за създаване на социални предприятия. В резултат на програмата и с оглед на нарастващата роля на социалната икономика в рамките на Обединена Европа, като част от дейностите за подкрепа на социалните предприятия, е организирана кампания за подготовка на законодателни промени, които да регламентират законово социалното предприятие в съществуващата нормативна уредба. Въпреки усилията на нестопанските организации и изразената политическа воля на правителството за осигуряване на адекватна нормативна уредба, предложенията остават само на хартия.

Първата стъпка за институционална подкрепа на социалното предприемачество е направена през 2009 г., когато Агенцията за социално подпомагане открива процедура за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по схема BG051PO0015.1.01 „Социално предприемачество - Популяризиране и подкрепа на социални предприятия /Пилотна фаза/. Цел на процедурата е да подкрепи развитието на социалното предприемачество като възможност за подобряване качеството на живот на лица от рискови групи и преодоляване на социалната им изолация.

През 2011 г. е стартирана нова процедура - BG051PO001-5.1.02 – „Нови възможности”. Основната цел е да се подкрепи процеса на развитие на социалната икономика и създаване на социален капитал чрез подкрепа на общините за осигуряване на заетост и активност на лица от рискови групи. Специфичните цели са: Подкрепа за лица от целевите групи; Оптимизиране на социалните разходи на общините; Подкрепа на инициативи на местно ниво, насочени към справяне с местни проблеми, произтичащи от бедността и социалната изолация на хората от съответната община; Създаване и подкрепа на добри практики за развитие на социални предприятия.

Други държавни агенции и неправителствени организации, които осигуряват подкрепа за дейности в сферата на социалното предприемачество са Агенцията за хората с увреждания (АХУ), Националното сдружение на работодателите на хора с увреждания (НСРХУ), Институт „Отворено общество”, Тръст за социална алтернатива” (ТСА), който подпомага най-вече представителите на ромската общност, организацията „Reach for Change”, чиято цел е да издигне благотворителността на едно по-високо ниво, чрез развитие на модели на социално предприемачество за деца и младежи в риск.

Обучения по социално предприемачество са възможни в различна степен във формалната образователна система според учебните програми, разработвани за различните нива и образователни степени – начално, основно, средно, професионално и висше образование. Центровете за професионално обучение, професионалните колежи и организации с предмет на дейност в областта на провеждане на обученията предоставят много по-големи възможности и гъвкавост чрез провеждане на неформални обучения.

Приоритети на Националната стратегия за учене през целия живот са:

- Крачка към нов образователен подход и иновации в образованието и обучението;
- Повишаване на качеството на образованието и обучението;
- Осигуряване на образователна среда за равнопоставен достъп до учене през целия живот, за активно социално включване и активно гражданско участие;
- Стимулиране на образование и обучение, съобразено с потребностите на икономиката и промените на пазара на труда;

Всички области на въздействие подкрепят придобиването и непрекъснатото развитие на девет ключови компетентности за учене през целия живот в един общ процес: компетентности в областта на българския език; умения за общуване на чужди езици; математическа компетентност и основни компетентности в областта на природните науки и на технологиите; дигитална компетентност; умения за учене; социални и граждански компетентности; инициативност и предприемчивост; културна осъзнатост и умения за изразяване чрез творчество; умения за подкрепа на устойчивото развитие и за здравословен начин на живот.

Въпреки че в редица програмни и стратегически документи, касаещи обучение и образование, се говори за значението на предприемачеството, извличането на данни за предоставяните възможности е много трудно постижимо, да не говорим за отчитане на постигнатите резултати.

Факт е обаче, че все повече проекти и програми се ориентират към предприемачеството, в частност социалното предприемачество като особен акцент, и включват като задължителен компонент обученията на целевите групи – напр. Програма за социално предприемачество за нестопански организации на Българския център за нестопанско право.

Обученията, предлагани от консултантски фирми ще се развиват занапред, но много често те са просто използвани за привличане на клиенти.

Организации, мрежи, проекти: Сред организациите в страната, работещи в областта на социалното предприемачество, най-голяма активност проявяват нестопанските организации, регистрирани по ЗЮЛНЦ – фондации и сдружения. Едва ли в рамките на настоящото изложение биха могли да се обхванат съществуващото разнообразие от организации, по-голямата част от които се отличават с малки размери, специфични цели и таргет групи. Безспорен лидер сред тях е Българският център за нестопанско право (БЦНП), оказващ подкрепа при изработване и прилагане на закони и политики с цел развитие на гражданското общество, гражданското участие и доброто управление в България, както и редица програми и проекти, вкл. такива, насочени основно към социалното предприемачество.

Форум „Социални предприятия в България“ е неформално обединение на хора и организации, работещи в сферата на социалното предприемачество. Той способства за обмена на информация и за формирането на политики, поставя проблемите на социалните предприемачи на национално ниво.

„Гласът ни“ е платформа, създадена с финансовата подкрепа на Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство, в която темата за социалното предприемачество се модерира от двете организации.

Порталът за НПО в България NGOBG.info, с подкрепата на Тръста за гражданско общество в Централна и Източна Европа и Фондация Чарлз Стюърт Мот, предоставя пространство за споделяне и актуална информация за нестопанските организации в България.

„Социални инициативи за личностна алтернатива” е юридическо лице с нестопанска цел и е независима, неправителствена организация, която обединява хора, имащи отношение към социалните дейности.

Проект „Социалното предприемачество - алтернатива за финансова независимост и социална стабилност” има разработен сайт ато Интернет портал - виртуален бизнес инкубатор за социално предприемачество. Порталът обединява четири различни технологии:

Интернет сайт за популяризиране на проект „Социалното предприемачество - алтернатива за финансова независимост и социална стабилност” и напредъка по дейностите.

Електронен справочник, който систематизира и предоставя списък от полезни връзки към сайтове на държавни институции, агенции, НПО, развиващи социално предприемачество, както и връзки към електронни материали за Социалното предприемачество и електронна форма на нормативни документи, които регламентират и засягат въпроси свързани със социалното предприемачество и стопанската дейност на юридическите лица с нестопанска цел.

Виртуален ресурсен център, предоставящ материали за социално предприемачество: същност, бизнес планиране, маркетинг и др. И още: практически съвети и модели на работещи социални предприятия, форма за онлайн консултация.

Интерактивно пространство, където всички потребители могат да обменят опит и информация. Този виртуален механизъм дава възможност за изграждане на мрежа за обмяна на опит и добри практики в сферата на социалното предприемачество, за възникване на партньорства.

През 2011 г. Европейската комисия стартира целенасочена политика за признаване на ролята и подкрепа на социалната икономика под надслов „Инициатива за социално предприемачество” – създаване на благоприятна среда за насърчаване на социалните предприятия като основни участници в икономиката и социалната иновативност”. Комисията поставя социалната икономика и социалните иновации на централно място в дневния си ред, както по отношение на сближаването на степените на териториално развитие, така и в търсенето на оригинални решения на проблемите пред обществото и най-вече в борбата срещу бедността и социалната изолация. Според Европейската комисия социалното предприятие е участник в социалната икономика, чиято основна цел е по-скоро оказването на благотворно социално влияние, отколкото реализирането на печалба за собствениците или за партньорите. То работи на пазара като доставя стоки и услуги по предприемачески и иновативен начин и използва ревизираната печалба основно за социални цели.

През 2013 г. Европейският съюз регламентира създаването на Европейски фондове за социално предприемачество, ориентирани към подкрепа на социалните предприятия чрез подобряване на достъпа им до финансиране. Европейската комисия инициира и „Програма за заетост и социални иновации“, която разполага с ресурс от 90 млн. евро за създаването на европейски финансови инструменти за подпомагане стартиране и развитие на дейността на социалните предприятия във всички страничленки на ЕС.

Погледнато от друга перспектива социалното предприемачество в България е подкрепено чрез приоритетна ос 5 на Оперативна програма развитие на човешките ресурси. За програмния период 2007-2013 г. са предвидени близо 1214000 евро, съфинансирани от ЕСФ и националния бюджет. Голяма част от общините не реализират подобни проекти, поради бюрократични трудности и опасения за устойчивост на предприетите инициативи. Водещи експерти споделят, че излизайки на пазара, социалните предприятия се натъкват на конкуренция, като при това социалната им мисия не е причина за тяхното толериране, а по-скоро се превръща в тежест. Общото между тези инициативи е не само социалната мисия, която преследват, но и бенефициентите, към които се насочват а именно: хора с увреждания. Развитието на социалното предприемачество в България е подкрепено и от Програмата на Каунтарпарт интернешанал. От 2002 г. насам са разкрити 26 социални предприятия, които насочват дейността си към: производство и търговия; обучителни и консултантски услуги, социални и здрави услуги, детска грижа, услуги за деца и др.

Всички тези примери позволяват да се обобщи, че в България социалното предприемачество търпи развитие през последните години. Като практика, предприемаческите инициативи ползват натрупания опит от развитите страни, но са пречупени през призмата на българския контекст. От теоретична гледна точка, проблемът за социално предприемачество е слабо изследван, което затруднява обособяването на определени тенденции или прогнозирането на бъдещи перспективи. Организационно-правните форми на социалните предприятия са силно ограничени, което провокира тяхната „невидимост”. Съществен проблем при българската практика представлява и недостига на високо квалифицирани предприемачи, които са склонни

да развиват подобни инициативи. Недостатъчната ангажираност на държавната и местна власт също е фактор, ограничаващ разпространението на предприемачески практики.

За периода 2014-2020 са планирани средства в рамките на две оперативни програми, които ще се използват за насърчаване на „социалното предприемачество“, но остава неясна хипотезата доколко на практика те ще поощрят устойчиви модели и инициативи, без добри регулаторни условия за развитие и без да се изясни всъщност какви организации ще подкрепят.

Мерки и програми за насърчаване на заетостта в социалните предприятия

Политиката по насърчаване на заетостта е регламентирана в Закона за насърчаване на заетостта (ЗНЗ) и Правилника за прилагането му, който урежда различните групи от програми и мерки за стимулиране на работодателите за разкриване на работни места, стимулиране на предприемачество, обучение и квалификация за представители на различни целеви групи. Законът не съдържа разпоредби, които пряко да регламентират насърчаване на социалното предприемачество, но на практика предвид целевите групи, към които са насочени голяма част от мерките, последните са приложими за социалните предприятия.

Съгласно ЗНЗ няколко са институциите, предвидени в нормативната ни уредба за провеждане на насърчителна политика на пазара на труда.

Агенцията по заетостта е изпълнителният орган за изпълнение на държавната политика в сферата на заетостта, защита на пазара на труда, професионално информирание и консултиране, обучение на безработни лица и извършване на посреднически услуги. Националният съвет за насърчаване на заетостта, който се създава към министъра на труда и социалната политика, е консултативен орган при разработване на политиките за заетост. По решение на съвета на заседанията му освен редовните членове (те се определят от МС, представителни организации на работодатели и работници) могат да присъстват и представители на други нестопански организации. Към областните съвети действат Комисии по заетост, които се създават от Съвета за регионално развитие към Министерския съвет и са орган за регионално развитие на заетостта. Освен тези комисии на регионално ниво действат и Съвети за сътрудничество, които се създават към съответните поделения на Агенцията по заетостта – бюрата по труда, и осъществяват пряко наблюдение и контрол върху провежданата политика по заетостта.

Инструментите за насърчаване на заетостта са създаването на програми и мерки, които се разработват и реализират при спазване на изискванията на Закона за насърчаване на заетостта и правилника за прилагането му. Финансирането на активната политика за насърчаване на заетостта става ежегодно със Закона за държавния бюджет. Всяка година се изготвя Национален план за действие по заетостта, приеман от Министерския съвет по предложение на министъра на труда и социалната политика. В националния план се определят програмите, които ще бъдат реализирани през годината, целевите групи, към които ще бъде насочена приоритетно активната политика по заетостта през плановата година, и се залагат размерите на финансовите субсидии, които ще ползват работодателите, участващи в мерки и програми за насърчаване на заетостта.

Финансови стимули за насърчаване на заетостта: Според предназначението си средствата, които се предоставят за изпълнение на програмите и мерки за заетост, се разпределят между работодатели, безработни лица и обучаващи организации. Насърчителните мерки и преференции за работодателите са в няколко посоки с оглед на целевата група: наемане на младежи, трайно безработни, хора с трайни увреждания, военноинвалиди, самотни родители и други рискови групи, обучение и професионална квалификация за новонаетите лица, развиване на предприемачество от безработни лица. За да участват в програмите и мерките за насърчаване на заетостта, социалните предприятия трябва да отговарят на следните условия:

- Трябва да наемат лица, насочени от съответните поделения на Агенцията по заетостта, които да отговарят на условията за включване в съответната насърчителната мярка;
- Трябва да предоставят заявка за свободни работни места и писмено искане за насочване на безработни лица;
- Да имат сключен договор с бюро по труда;
- Да предоставят документ за среднописъчната численост на персонала за последните 6 месеца в случаите, когато това се изисква за ползване на преференцията;
- Не трябва да са получавали държавна помощ, независимо от формата и източника ѝ, на обща стойност над 200 000 лв. за последните три години;

- Да представят писмена декларация за липса на изискуеми публични задължения.

Всяка година в Националния план за действие по заетостта се определят размерите на средствата, предназначени за изпълнение на програмите и мерките за насърчаване на заетостта. Условието, редът и критериите за ползването на преференции за реализация на насърчителни мерки се определят с правилника за прилагане на закона. Законът и правилникът дават общата рамка на режима за ползване на преференциите. В отделните програми е възможно да се предвидят допълнителни условия и изисквания към кандидатите работодатели. Средствата се предоставят въз основа на сключен договор между териториалното поделение на Агенцията по заетостта и работодателя, като в договора задължително се посочват видът на програмата или мярката за насърчаване на заетостта.

Предоставят се средства за възнаграждения и осигурителни вноски или пък само за осигурителни вноски (и средства за провеждане на обучение за мерките, включващи такова). В случай че работодателят не изпълни задълженията си и не използва средствата по предназначение, той дължи връщането им заедно със законната лихва. Субсидиите се предоставят до изчерпването им, така както са заложи в държавния бюджет за съответната календарна година.

Работодател, който прекрати трудовото правоотношение преди изтичането на срока на насърчителната мярка и на допълнителния период, равен на периода на субсидирането, и това не е свързано с виновно неизпълнение на трудовите задължения, както и не разходва средствата по предназначение, следва да ги възстанови със законна лихва. Предвидени са изключения от това: когато предприятието се закрива, при производство по несъстоятелност и други.

Програми за насърчаване на заетостта: В съответствие със ЗНЗ Министерският съвет, Министерството на труда и социалната политика, Агенцията по заетостта и други институции и социални партньори разработват и предлагат за финансиране програми за увеличаване на заетостта, които са съобразени с приоритетите, приети в Националния план за действие по заетостта, Националния икономически план и Националния план за регионално развитие.

За националните програми отговорни институции по разработването и изпълнението им са МТСП и Агенцията по заетостта. Тези програми се утвърждават от министъра на труда и социалната политика след обсъждане със социалните партньори и в Националния съвет за насърчаване на заетостта. Утвърдените програми се предлагат за финансиране и включване в Националния план за действие по заетостта и в плана за действие на Агенцията по заетостта. За браншовите програми отговарят съответните отраслови министерства съвместно с отрасловите синдикални организации, браншовите камари, МТСП и Агенцията по заетостта.

За регионалните програми отговарят комисиите по заетостта към областните съвети.

Могат да бъдат разработвани и програми за заетост, ограмотяване, професионално обучение на групи в неравностойно положение, които по смисъла на Закона за насърчаване на заетостта са групи от безработни лица с по-ниска конкурентоспособност на пазара на труда, в които се включват: безработни младежи; безработни младежи с трайни увреждания; безработни младежи от социални заведения, завършили образованието си; продължително безработни лица; безработни лица с трайни увреждания; безработни лица – самотни родители (осиновители) и/или майки (осиновителки) с деца до 3-годишна възраст; безработни лица, изтърпели наказание лишаване от свобода; безработни жени над 50-годишна възраст и безработни мъже над 55-годишна възраст; други групи безработни лица.

Условието и редът за ползване на преференциите по програми за заетост и обучение се определят в съответната програма и/или правила и се утвърждават със заповед на министъра на труда и социалната политика. Работодатели – социални предприятия, ако отговарят на критериите, заложи в конкретната програма, могат да кандидатстват по нея. Информация за текущите програми и за посреднически услуги по насочването на безработни лица може да се получи от териториалните поделения на Агенция по заетостта в цялата страна.

Мерки за насърчаване на заетостта: Мерките за насърчаване на заетостта са залегнали в закона и са определени по целева група – адресат на конкретната мярка. Няма пречка за социално предприятие работодател да ползва преференция едновременно по мярка, предвидена в закона и програма за заетост, стига да изпълнява задълженията си и да отговаря на условията и изискванията, предвидени в програмата, съответно по мярката.

Предвидени са финансови субсидии за социални предприятия работодатели, които разкриват работни места за:

- безработни лица до 29-годишна възраст;
- военноинвалиди;
- младежи (до 29 г.) с трайни увреждания и лица с увреждания;
- младежи от социални заведения, завършили образованието си;
- трайно безработни - с непрекъсната регистрация в бюро по труда повече от 12 месеца;
- самотни родители или осиновители и/или майки или осиновителки с деца до 3-годишна възраст;
- лица, изтърпели наказание лишаване от свобода;
- безработни лица, наети на непълно работно време;
- безработни лица с трайни увреждания, наети за сезонна, временна или почасова работа;
- безработни жени над 50-годишна възраст и мъже над 55-годишна възраст. Работодатели – социални предприятия могат да участват и по мерки, свързани с обучение и повишаване на професионалната квалификация на новонаети безработни лица или вече заети лица, както и в активните мерки за защита и запазване на заетостта по ЗНЗ.

Интересна хипотеза е възможността социални предприятия работодатели със статут на микропредприятия по смисъла на Закона за малки и средни предприятия да получат финансова субсидия за първите пет разкрити работни места, на които са наети безработни лица, насочени от бюрата по труда.

В специален раздел на закона са предвидени мерки за стимулиране на предприемачеството. Законът позволява безработни лица с право на обезщетение, които желаят самостоятелно да започнат стопанска дейност, да представят свой бизнес проект, по който, ако бъде одобрен, на лицата се предоставя еднократна сума за сметка на фонд „Безработица“ (лицето трябва да декларира, че е съгласно да получи тази еднократна сума вместо парични обезщетения или помощи за безработица). Ако бизнес проектът осигурява заетост на друг безработен член от семейството, се предоставят и допълнителни средства. Лицата, чито бизнес проекти са одобрени, извършват и регистрират стопанската си дейност съгласно действащото законодателство.

Последните изменения на ЗНЗ предвидиха, че безработни лица, регистрирали микропредприятие по Закона за малките и средните предприятия, могат да ползват средства за започване на самостоятелна стопанска дейност по одобрен от териториалното поделение на Агенцията по заетостта бизнес проект, ако вече не са упражнили правата си по закона, т. е. не са получили финансиране по одобрен друг бизнес проект или проект за земеделска дейност.

Освен финансирането на бизнес проекта на лицата се възстановяват разходи за ползвани външни консултантски услуги и предоставят и средства за придобиване на професионална квалификация по предмета на дейност и/или управлението на одобрения проект.

Възможности за финансиране по европейски и други фондове и програми: През настоящия програмен период 2014 - 2020 социалното предприемачество в България ще се финансира по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, приоритетна ос 2 „Намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване“, конкретно в процедура „Развитие на социалното предприемачество“. Целта на процедурата е да се улесни достъпът до заетост и да се осигури подкрепа за социалното включване на уязвими групи чрез създаване на подходящи условия за тяхната професионална интеграция. Дейностите трябва да са насочени към осигуряване на подкрепа за създаване на нови и разширяване дейността на вече съществуващи социални предприятия, специализирани предприятия и кооперации на хора с увреждания във връзка с осигуряване на заетост. Очаква се да бъде отворена през тази година и ще има бюджет от 15 млн.лв.

Програмите за териториално сътрудничество (ПТС) също предлагат много възможности за финансиране на социалното предприемачество. В ПТС Гърция-България 2014 - 2020 една от тематичните цели и инвестиционни приоритети е „Увеличаване на капацитета на социалните предприятия в трансграничния регион“. Дейностите, за които бенефициентите могат да кандидатстват, са:

- Подпомагане създаването и функционирането на социални предприятия, които предоставят иновативни решения и популяризират пазара на труда и социалните услуги сред населението от трансграничния регион;

- Подпомагане на социалния „франчайзинг“, в т.ч. обмяна на бизнес модели между трансгранични социални предприятия;

- Подпомагане развитието и изпълнението на методологии за наблюдение и оценка на социални, икономически и природни въздействия върху развитието на трансграничния регион.

В ПТС Балкани-Средиземно море 2014 - 2020 ще се подпомага изграждането на мрежи за сътрудничество между социални предприемачи от региона с цел утвърждаване на този икономически сектор и създаване на устойчиви работни места в трансграничните региони.

В останалите териториални програми социалното предприемачество не е изнесено като отделен приоритет, но за сметка на това включването на отделни социални целеви групи ще бъде приоритизирано при оценка на проекти. Такъв е случаят например с трансграничната програма със Сърбия, където ще се финансират проекти в подкрепа на младежкото предприемачество. В стратегията за Дунавския регион в България за новия програмен период един от основните приоритети е интеграцията на хората в неравностойно положение. Социалното предприемачество е засегнато и в рамковите програми на ЕС - програмата за научни изследвания и иновации "Хоризонт 2020" и програмата за образование "Еразъм+", където са приоритизирани два основни аспекта на социалното предприемачество – младежката заетост и обучението през целия живот. Допустими дейности са както анализи и развитие на стратегии за справяне със съответния социален проблем, така и повишаване на професионалната квалификация на младежи и други възрастни групи или на такива в неравностойно положение.

Изследване на социалното предприемачество в България идентифицира основните проблемни области и областите на обучение. Изследването включва анкетно проучване, осъществено в периода 01 ноември 2012 година – 31 декември 2012 година, в което участват 63 души, представители на НПО, местна власт, малки и средни предприятия, социални услуги и големи предприятия. Анкетирането е извършено територията на 6 общини – Ловеч, Троян, Севлиево, Летница, Дряново и Габрово. Състои се от въпроси, целящи да извлекат информация по отношение на интереса и компетенциите на заинтересованите страни по темата „социално предприемачество“, опита, нагласите и плановете им в тази област.

Анкетирани са следните типове организации: неправителствени организации, местни власти, малкии средни предприятия, организации, предоставящи социални услуги и големи предприятия. Половината от запитаните неправителствени организации са с основна дейност „Предоставяне на социални услуги“. Останалите анкетирани работят в следните сфери: социални услуги за работа с деца с увреждания, образователни услуги, младежки дейности, услуги за бизнеса, защита интересите на бизнеса, здравеопазване, социална политика, повишаване на квалификацията. По отношение на източниците на финансиране профилът на организациите, включени в проучването, е следният: от държавния или общинския бюджет – 59,95%; от европейски програми и проекти - 9,21%; от дарения – 2,63%; от приходи, реализирани от стопанска дейност – 25%; приходи от наеми – 1,32%; дялов капитал на членовете – 1,32%; членски внос – 3,95%; банков кредит – 2,63%.

По-голямата част нямат опит в работата със социални предприятия (77,97%), 6,78% отговарят, че са се възползвали от услугите на такова предприятие, а 15,25% имат или са участвали в такива проекти.

Според анкетираните целите на социалните предприятия са: да се намалят разходите – 4,76%; да се увеличава продуктивността – 6,80%; да се променят или разширяват продуктите и услугите – 13,61%; да се подобряват условията на труд на персонала – 15,65%; постоянно да се адаптират услугите спрямо клиентите – 20,41%; да се навлиза на нови пазари – 7,48%; предприятията да се адаптират към конкурентните условия - 10,20%; да се подобрява безопасността - 4,08%; да се прилагат стратегии за социална отговорност – 15,65%; друго - Да се създадат условия хора от маргинализирани групи да се социализират и да се подобри материалният им статус - 1,36%;

Поставен е въпрос „Към кой вид от следните социални предприятия проявявате интерес за взаимодействие?“ и анкетираните са посочили: социални предприятия като доставчик на социални и здравни услуги – 39,73%; социални предприятия като обучителни организации – 26,66%; социални предприятия като работодател на лица от маргинализираните групи – 19,18%; социални предприятия, занимаващи се с производство и търговия – 16,44%.

В отговорите на въпроса „Вашата организация има ли намерения да развива социално предприемачество?“ преобладават нагласи на интерес, но недостатъчна компетентност: да, имаме подобни

планове – 9,84%; в момента събираме повече познания по темата „социално предприемачество“ – 40,98%; сега се запознаваме с темата – 32,79%; не, нямаме такива намерения – 16,39%;

Относно желанието за работа с определени целеви групи в социално предприятие резултатите са следните: лица с физически увреждания – 29,29%; лица с психически увреждания – 13,13%; етнически малцинства – 6,06%; деца и семейства в риск – 11,11%; младежи, които не са интегрирани в обществото – 13,13%; жени, жертви на насилие; възрастни – 24,24%; лица с умствени увреждания – 1,01%.

Сред дейностите на социалните предприятия отговорът получил най-много точки е „социални услуги“ – 1/3 от запитаните, следван от „образование“ и развлекателни услуги.

Отговорите на въпроса за областта, в която анкетираните имат желание да надградят компетенциите си, показват следното:

- Нормативни документи, касаещи социалното предприемачество – 24,78%;
- Генериране и оценка на идеи – 13,27%;
- Организация и управление на социалното предприятие – 36,28%;
- Планиране и финансова устойчивост – 14,16%;
- Маркетинг – 4,42%;
- Управление на човешките ресурси – 7,08%.

Очакванията към отговорните за развитието на социалното предприемачество институции са следните:

- Да идентифицират проблемите в тази област – 25,21%;
- Да ги разрешават – 17,65%;
- Да подпомагат партньорствата между различните заинтересовани страни – 32,77%;
- Да осигуряват възможности за квалификация и обучение – 24,37%.

Проучването подчертава, че в България социалното предприемачество решава някои от най-спешните и сериозни социални проблеми, които обществото среща. Използването на социални иновации разширява портфолиото на възможните решения и позволява осъществяването на трансфер на социални иновационни схеми от една географска област в друга. Макар и все още скромни, предприемаческите инициативи са по-ефективни от традиционната „социална държава“, защото са по-малко бюрократични, по-гъвкави и способни да формират повече привързаност. Социалното предприемачество развива нови модели на активно социално подпомагане и включване, в което потребители и клиенти се насърчават да поемат по-голяма отговорност.

Въпреки сериозните промени, които се извършват през последните години – законодателни и административни – все още може да се говори за недостатъчната ангажираност на държавната и местна власт към дейността на социалните предприятия. Те все още се възприемат по-скоро като поредното „ново течение“, а не като осъзнат фактор за развитие и подпомагане на местните общности. Все още липсва ясна разпознаваемост в обществото на социалните предприятия като особен тип предприятие и често, излизайки на пазара, те се натъкват на конкуренция, като при това социалната им мисия не е причина за тяхното толериране, а по-скоро се превръща в тежест. Сред представители на общинските администрации все още са факт задръжките по отношение на частните доставчици на социални услуги. Местните власти все още се усещат основно отговорни за организирането и финансирането на услугите, като продължават да се придържат към директната доставка, вместо да делегират тези дейности на НПО и по този начин да освободят човешки ресурс и административен капацитет за друг тип услуги.

Социалното предприемачество в България е подкрепено чрез приоритетна ос 5 на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“. За програмния период 2007-2013 г. са предвидени близо 1 214 000 евро, съфинансирани от ЕСФ и националния бюджет. Въпреки това голяма част от общините не реализират подобни проекти поради бюрократични трудности и опасения за устойчивост на предприетите инициативи.

Съществен проблем в българската практика на социално предприемачество представлява недостигът на високо квалифицирани предприемачи, които са склонни да развиват подобни инициативи.

Първоначалната оценка на сектора и проучването на съществуващите практики показват, че социалните предприятия се нуждаят от допълнителен капацитет, както в разработването на проекти, които да донесат допълнително финансиране, така и за развитие на организационния капацитет, стратегическо и

бизнес планиране. Необходимо е допълнително обучение в сферата на бизнес планиране, счетоводство, финансов мениджмънт, маркетинг, изграждане на партньорства и коалиции, фондонабиране и т. н.

В резултат на проучване на чужд опит и възможностите му за приложение в България е представена информация как би могло да изглежда една структура за сътрудничество и експертна подкрепа, аналогична на Агенцията за устойчивост на социалните предприятия в Италия, като принципни положения относно целите и дейността, статута и вътрешната организация:

Цел на агенцията: основна цел на агенцията може да бъде подпомагане на развитието на социалното предприемачество в България и насърчаване на диалога между нестопански сектор, бизнеса и публичния сектор с оглед постигане на обществено значими социални цели.

Дейност на агенцията:

- предоставянето на експертна подкрепа и помощ на социални предприятия, както и на други заинтересовани лица и организации (например бизнес организации, държавни и местни органи и институции, граждани които желаят да стартират социално предприятие), чрез индивидуални консултации, организиране на информационни и обучителни събития;

- извършване на експертни анализи на сектора и изработване на предложения за подобряване на средата за развитие на социалното предприемачество; осигуряване на обмен на добри практики;

- Участие в консултативния процес по повод политики и решения, които касаят и са свързани със социалното предприемачество.

Осъществяване на сътрудничество с бизнес организации и държавни институции.

Статут на Агенцията

Агенцията като част от системата на държавната администрация

Една от възможностите за създаване на Агенцията е като част от действащата към момента държавна администрация. За целта е необходимо да бъде направен задълбочен анализ на функциите на администрациите към отделните държавни органи и ресурсния им капацитет, за да се установи къде в йерархията на системата и под каква форма би било най-подходящо да се впише агенцията. Възможните варианти са различни: например като дирекция в министерство; като междуведомствена комисия, която да обединява ролята и позициите на двете министерства, в правомощията на които се включват различна част от въпросите, касаещи социалните предприятия – Министерство на труда и социалната политика и Министерство на икономиката и енергетиката; като част от правомощията и функциите на различни действащи към момента държавни и/или изпълнителни агенции, между-секторни съвети и други подобни формирования.

Агенцията като част от администрацията на общините

Този начин за обособяване на агенцията ще позволи подкрепата, която агенцията предоставя на социалните предприятия да бъде по-добре организирана и планирана, като се вземат предвид техните специфични нужди и местните условия, в които те осъществяват своята дейност. От друга страна, информацията и контактите, които общините ще създадат със социалните предприятия на техните територии ще ги подпомогне при планирането и изпълнението на социалната политика на местно ниво, както и при иницирането на адекватни местни програми и мерки за насърчаване развитието на социалните предприятия.

За да стане част дейността на агенцията от функциите на общинските администрации, следва да бъде направен подробен анализ на законодателството, включително и на действащи общински актове в отделните общини, за да се установи конкретния механизъм, чрез който това е възможно да се случи.

Агенцията като сдружение в обществена полза, създадено по реда на ЗЮЛНЦ

Предвид това, че настоящият наръчник има за цел да представи възможностите, чрез които в България да се приложи италианския модел на Агенция за устойчивост на социалните предприятия, статутът, който е най-близък до този на самата агенция в Италия е на юридическо лице с нестопанска цел – сдружение в обществена полза.

Положителните страни на този статут са следните:

- Осигурява автономността и структурна отделеност на агенцията от държавните институции, което да гарантира възможността тази структура да действа съобразно интересите на социалните предприятия;

- Разширява възможностите за осигуряване на финансовата издръжка и ресурсна обезпеченост на агенцията, чрез членски внос, приходи от национални или европейски финансиращи програми за реализиране на собствени проекти, приходи от предоставяне на платени експертни услуги, приходи от дарения и спонсорства и други;

- Гарантира представителност и легитимност на агенцията, чрез членуващите в нея социални предприятия, което ще улесни и подпомогне процеса на диалог с бизнеса и публичния сектор (държавни и местни органи). Това е едно от предимствата на сдружението като форма на ЮЛНЦ, което не може да се осигури при фондацията;

- Мотивира социалните предприятия да участват в агенцията, чрез осигуряването на достъп до експертната подкрепа, която тя предоставя на членовете си;

- Мотивира държавни институции, общини и бизнес организации да сътрудничат на агенцията в нейната дейност чрез възможностите за партньорство и контакт с работещи социални предприятия, която тя би им предоставяла;

- Осигурява публичност и контрол върху дейността на агенцията, чрез статута на обществената полза;

- Гарантира, че водещата цел в дейността на агенцията е нестопанската – да подпомага развитието на социалното предприемачество в България и да насърчава диалога между нестопански сектор, бизнеса и публичния сектор с оглед постигане на обществено значими социални цели. Това е и причината, поради която формата на кооперация не е подходяща, тъй като по своята си природа тя е търговец и осъществява дейността си с цел реализиране на печалба и разпределянето ѝ между членовете т. е. резултатите от дейността на една кооперация по правило са в полза само и единствено на нейните членове. На следващо място кооперациите нямат достъп до толкова различни източници на финансиране, както ЮЛНЦ;

- Осигурява гъвкава структура, съчетана с демократични принципи, на основата на които вземат решения органите на сдруженията;

- Сравнително малка административна тежест на управлението.

Ресурсно обезпечаване на дейността на агенцията

С оглед ресурсното обезпечаване на дейността на агенцията възможностите са следните:

- Да се проучи възможността за получаване на държавно или общинско имущество за безвъзмездно ползване за офис на агенцията;

- Експертите, с които разполага агенцията могат да бъдат осигурени от самите социални предприятия, които членуват в нея или на основата на партньорски споразумения с външни лица по отделни въпроси. Асоциираните членове, също биха могли да предоставят експертна помощ в рамките на дейността на агенцията;

- По-голямата част от дейността на агенцията би могла да бъде организирана чрез on-line платформа, която да осигури пространство за дискусия, както и за предоставяне на консултации и експертна подкрепа;

- Административния екип на агенцията да се състои от възможно най-малко хора например човек за контакт и поддържащ платформата и човек, който да подпомага органите на управление на агенцията в осъществяване на дейността им.

Създаването на Агенция за устойчивост на социалните предприятия по примера на Италия би било резултат и знак, за това че социалните предприятия са преминали на следващото ниво от своето развитие - те не са временни и програмно-ориентирани инициативи на нестопански организации, а последователна и целенасочена дейност, насочена към задоволяване на значимите социални нужди на уязвими групи в обществото. Това би било възможно само след като развитието на този сектор се включи в постоянния дневен ред на институциите на централно и местно ниво, както и след като бизнеса направи качествена оценка на ползите от инвестиция в този сектор.

Необходимо е определяне на критерии за социалните предприятия на законово ниво. За да се предвидят конкретни финансово стимулиращи мерки трябва да е ясно кой ще бъде техен бенефициент.

Анализът на европейските документи и дискусиите досега в страната ни водят към отличаване на следните критерии, които трябва да са налице едновременно при характеризирането на една дейност като социално предприятие. Те следва да бъдат обхванати от законовото определение за социално предприятие:

Бизнес инициатива – икономическа дейност, осъществявана по предприемачески начин.

Социална цел - целта на социалните предприятия е да бъде постигната устойчива социална промяна за дадена уязвима група (социална сфера) или да бъде решен общозначим обществен проблем (например екология). За всяко социално предприятие измеренията на тази нестопанска цел следва да бъдат формулирани конкретно (например: заетост, социална интеграция, включване, опазване на околна среда и т. н.).

Институционална независимост – т. е. социалното предприятие не е създадено по решение на държавен орган или община и не е подчинено на волята на държавен орган или община по силата на вътрешно-организационните си документи или нормативен акт;

Демократично включване - решенията за развитието и дейността на бизнес инициативата се взимат при отчитане на желанията и предпочитанията и степента на удовлетворяване на потребностите на представителите на съответната уязвима група. Това може да стане въз основа на вътрешно-организационни правила на социалните предприятия или по силата на нормативната регулация за дадена правно-организационна форма или дейност (напр. потребителските съвети към доставчиците на социални услуги).

Прозрачен начин на управление – социалното предприятие в съответната си правно-организационна форма спазва общо определени (или специфични за социалните предприятия) правила за прозрачност и отчитане пред обществото.

Реинвестиране на печалбата - печалбата от дейността преимуществено и периодично се реинвестира в самата бизнес инициатива, а не се разпределя между отделните лица – съдружници, акционери, членове, основатели и т.н. Реинвестирането може да има за цел разширяване на дейността или осигуряване на резервен фонд за издръжка в случай на криза. Това изискване е основна гаранция, че няма да има разкъсване/противоречие, противопоставяне между нестопанската цел и икономическата дейност и съответно то следва да се спазва и в случай на прекратяване на дейността на социалното предприятие. На следващо място тази характеристика е гаранция за целесъобразното използване на публичния ресурс, предоставен на социалното предприятие (че той няма да се използва за генериране на приходи в полза на частни лица, а ще продължи да подпомага постигането на нестопанската цел).

Препоръки към подобряване на правната и институционалната среда за развитие на социалните предприятия

Социалното предприемачество е добре познато понятие в повечето европейски страни. Социалните предприятия в тези държави осъществяват значим дял от дейностите в социалната сфера, като съчетават генерирането на приходи от извършването на стопанска дейност и постигането на определен социален ефект. Социалното предприемачество е уникално с това, че позволява обединяването на икономически и социални цели в едно, което позволява провеждане на ефективна социална политика и осигурява ефективна подкрепа за социално уязвимите групи на обществото в най-широк смисъл.

В българското законодателство липсват легална дефиниция за социално предприятие, както и норми, уреждащи статута и формата на дейността на социалното предприятие.

Въпреки липсата на законова уредба, практиката в България показва, че съществуват организации, които развиват социално предприемачество и се самоопределят като социални предприятия. Все пак, за да стане това устойчива политика, която да има реален резултат за хората, е необходимо не само пилотиране на различни модели, но и добро институционализиране в правната рамка, което ще стабилизира всяка интервенция и ще даде дългосрочна перспектива на инвестициите. Към това трябва да бъде добавена и подпомагаща стимулираща финансова политика, която да гарантира чрез позитивна дискриминация, че «равният шанс» с обикновения бизнес ще бъде осигурен.

Според действащото българско законодателство няма изрична правна регламентация на социалните предприятия, но това не означава, че такива форми не се откриват в практиката.

Съществуващите социални предприятия имат различни правноорганизационни форми на юридически лица от действащото законодателство (ЮЛНЦ, търговски дружества, кооперации), като е важно да бъде приложен критерият за реален социален ефект.

В някои случаи са предвидени и допълнителни регистрации, но това е според секторната насоченост на конкретната дейност.

Разпокъсаната правна уредба (според сектори – доставчици на социални услуги, специализирани предприятия и пр.) се отразява върху развитието на единна и последователна държавна политика за подкрепа на социалната икономика и социалните предприятия, което в крайна сметка рефлектира върху тяхната устойчивост и ефективност.

ИЗВОДИ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ

1. Да се регламентират на ниво закон основните характеристики за определяне на социалните предприятия с цел тяхното по-благоприятно данъчно третиране. Не е необходимо обособяване на отделна правноорганизационна форма на социалното предприятие, тъй като и в момента българското законодателство чрез Търговския закон и Закона за юридическите лица с нестопанска цел дава достатъчно възможности за сдружаване на лицата и постигане на поставените от тях обществено значими цели. По-важното в случая е да се създадат условия за развитие на тяхната дейност, за да бъде постигната добавената стойност в посока социално включване на различните уязвими групи.

2. Да се регламентират различни данъчни облекчения при осъществяване на дейност като социално предприятие или реализиране на услугите/стоките, произведени в рамките на тази дейност.

3. Да се създаде действащ електронен регистър на социалните предприятия на територията на Република България. Регистърът следва да интегрира и сега действащия регистър на търговските предприятия и кооперации на хора с увреждания, воден от Агенцията за хора с увреждания. Основната му цел следва да бъде да се открият добрите практики и възпроизводимите модели, като да се разработи заедно със засегнатите страни пълна карта на социалните предприятия в България чрез определяне на характеристиките им, икономическите им модели, икономическата им тежест, потенциала им за трансграничен растеж, съдържанието и критериите на правните устави и данъчните режими, както и съществуващите механизми.

4. Да се създадат по-облекчен достъп и процедури за участие на социални предприятия като изпълнители на обществени поръчки – разширяване на кръга от лица по действащия чл. 16 в от Закона за обществените поръчки /ЗОП/, както и механизми, гарантиращи изпълнението на нормативните документи.

5. Да се изготвят разяснителни облекчени процедури за работодателите социални предприятия - какви документи следва да подготвят, наемайки хора с увреждания/хора в неравностойно положение/, с цел да бъде избегната административната тежест от страна на работодателите, както и последващи санкции от страна на ИА “Главна инспекция по труда“.

6. Да се развият повече мерки, които са насочени към стимулиране и подкрепа дейността на социалните предприятия, с цел изграждане на капацитет и конкурентоспособност и развитие на иновации; програмите е възможно да бъдат финансирани по оперативните програми.

7. Да се улесни достъпът до финансиране за социалните предприятия при започването на дейността им, развитието и разширяването им чрез инвестиции в социалните инвестиционни фондове, които предоставят инструменти на собствения капитал и дългово финансиране.

8. Търсене на възможности за използване на програмен период 2014-2020 г. за планиране и осигуряване на средства за осъществяване на националните и местни политики за стимулиране на социалното предприемачество.

Предвидените към момента данъчни облекчения са крайно недостатъчни, за да се стимулира реално развитието на социалното предприемачество в България – преди всичко съществуват облекчения към дарителите – корпоративни и в по-малка степен към дарителифизически лица, която мярка е по-скоро насърчаваща корпоративната социална отговорност; Липсват сериозни данъчни стимули за извършена дейност като социално предприятие; Това, което съществува като политика за финансови стимули, е в голяма степен насочено само към предприемачество за една от уязвимите групи – хора с увреждания; Със сигурност част от добрата правна рамка, обезпечаваща насърчителната среда за развитие на социалните предприятия, е ясното регламентиране на конкретни данъчни облекчения към всички, които покриват определението и резултата за социално предприятие, и то с оглед на извършената дейност.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Терзиев, В., Георгиев, М. Характеристики на системата за социално подпомагане. // Сборник доклади от годишна университетска научна конференция 14-15 юни 2018 г., Електронно издание, НБУ Васил Левски- Велико Търново, Велико Търново, 2018, стр. 959-969, ISBN 978-619-7246-20-9 (online e-book), ISSN 2367-7481.
- [2] Терзиев, В., Георгиев, М. Социална защита на уязвимите групи от населението в България. // Сборник доклади от годишна университетска научна конференция 14-15 юни 2018 г., Електронно издание, НБУ Васил Левски- Велико Търново, Велико Търново, 2018, стр. 970-975, ISBN 978-619-7246-20-9 (online e-book), ISSN 2367-7481.
- [3] Терзиев, В., Георгиев, М. Характеристики на системата за социално подпомагане. // Сборник доклади от Годишна университетска научна конференция 14-15 юни 2018г., Научно направление „Социални, стопански и правни науки”, НБУ Велико Търново, Велико Търново, Издателски комплекс на НБУ „Васил Левски”, 7, 2018, стр. 177-187, ISBN 978-619-7246-20-9 (online e-book), ISSN 1314-1937.
- [4] Терзиев, В., Георгиев, М. Социална защита на уязвимите групи от населението в България. // Сборник доклади от Годишна университетска научна конференция 14-15 юни 2018г., Научно направление „Социални, стопански и правни науки”, НБУ Велико Търново, Велико Търново, Издателски комплекс на НБУ „Васил Левски”, 7, 2018, стр. 188-193, ISBN 978-619-7246-20-9 (online e-book), ISSN 1314-1937.
- [5] Terziev, V., Banabakova, V., Georgiev, M. Modern dimensions of social policies. // International journal scientific papers Vol 23.4 Promoted in Budva, Montenegro 24-27.05.2018, ИКМ - Skopje, 23, 2017, N 4, pp. 935-944, ISSN 1857-923X (for e-version) ISSN 2545- 4439 (for printed version).
- [6] Terziev, V., Banabakova, V., Georgiev, M. Social support as part of social policy. // International journal scientific papers Vol 23.4 Promoted in Budva, Montenegro 24-27.05.2018, ИКМ - Skopje, 23, 2017, N 4, pp. 973-980, ISSN 1857-923X (for e-version) ISSN 2545 - 4439 (for printed version).
- [7] Terziev, V., Banabakova, V., Georgiev, M. Structure of the social welfare system in Bulgaria. // International journal scientific papers Vol 23.4 Promoted in Budva, Montenegro 24-27.05.2018, ИКМ - Skopje, 23, 2017, N 4, pp. 1275-1281, ISSN 1857-923X (for e-version) ISSN 2545 - 4439 (for printed version).
- [8] Terziev, V., Banabakova, V., Georgiev, M. Role and place of social programing in public governance. // Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи» (16-17 лютого 2018 року, м. Ужгород), Міністерство освіти і науки України Ужгородський національний університет, 2018, с.93-98, ISBN 978-966-916-488-9.
- [9] Terziev, V., Banabakova, V., Georgiev, M. Social program as a product of social programming. // Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи» (16-17 лютого 2018 року, м. Ужгород), Міністерство освіти і науки України Ужгородський національний університет, 2018, с. 99-104, ISBN 978-966-916-488-9.
- [10] Terziev, V., Banabakova, V., Georgiev, M. Social efficiency as a measure of social activities. // Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи» (16-17 лютого 2018 року, м. Ужгород), Міністерство освіти і науки України Ужгородський національний університет, 2018, с. 104-109, ISBN 978-966-916-488-9.
- [11] Terziev, V., Banabakova, V., Georgiev, M. Assessment of the effectiveness of social programing. // Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи» (16-17 лютого 2018 року, м. Ужгород), Міністерство освіти і науки України Ужгородський національний університет, 2018, с. 110-115, ISBN 978-966-916-488-9.
- [12] Terziev, V., Banabakova, V., Georgiev, M. Social activity of human resource as a basis of effective social policy. // Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи» (16-17 лютого 2018 року, м. Ужгород), Міністерство освіти і науки України Ужгородський національний університет, 2018, с. 116-121, ISBN 978-966-916-488-9.
- [13] Terziev, V., Banabakova, V., Georgiev, M. Strategic advantages of an active social program. // Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи» (16-17 лютого 2018 року, м. Ужгород), Міністерство освіти і науки України Ужгородський національний університет, 2018, с. 122-127, ISBN 978-966-916-488-9.

- [14] Terziev, V., Vanabakova, V., Georgiev, M. Assessment of the effectiveness of social programming. // Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи» (16-17 лютого 2018 року, м. Ужгород), Міністерство освіти і науки України Ужгородський національний університет, 2018, с. 127-131, ISBN 978-966-916-488-9.
- [15] Terziev, V., Vanabakova, V., Georgiev, M. The social program as a part of development strategies. // Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи» (16-17 лютого 2018 року, м. Ужгород), Міністерство освіти і науки України Ужгородський національний університет, 2018, с. 132-137, ISBN 978-966-916-488-9.
- [16] Terziev, V., Vanabakova, V., Georgiev, M. Social programming as a possibility to increase social efficiency. // Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи» (16-17 лютого 2018 року, м. Ужгород), Міністерство освіти і науки України Ужгородський національний університет, 2018, с. 137-142, ISBN 978-966-916-488-9.